

Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų PROGRAMA

Laisvas žmogus, atvira visuomenė, tvirta valstybė!

Už Lietuvą be baimės!

Politinė partija **Laisvė ir Teisingumas** telkia pačius įvairiausius visuomenės sluoksnius ryžtingam veikimui už žmogaus gerovę, jo sveikatą ir sveiką aplinką, jo ateitį, grįstą darnia švietimo sistema ir užtikrintu krašto saugumu, patogumu gyventi ir ugdyti, dirbti ir ilsėtis ir būti pasiruošus bei pasirengus sutikti pačius rimčiausius iššūkius.

Laisvė ir Teisingumas Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų programa apima svarbiausias sritis –
žmogus, visuomenė, valstybė, pasaulis.

Partija pabrėžia esmines problemas, siūlo veiksmus ir būdus tobulinti visuomenės institutų veiklą **labai žmogaus, šeimos, naudai valstybės**, siūlo sprendimus specifinėms problemoms, kylančioms tiek didmiesčiuose, tiek miestuose ar priemiesčiuose, tiek regionuose ir kaimiškose vietovėse.

Mūsų principai ir vertybės

Partija **Laisvė ir Teisingumas** siekia atstovauti centro dešiniųjų pažiūrų rinkėjams, veikia remdamasi liberaliomis pažiūromis, kartu siekdama teisingos ir tvarios visuomenės.

Individo laisvė mums yra pagrindinė vertybė. Tik laisvas žmogus gali būti visavertis visuomenės narys. Tačiau būtina šios laisvės sąlyga – asmens atsakomybė, atsakomybė bendruomenei, savo šaliai.

Esame už modernią liberalios demokratijos teisinę valstybę, kai šalia demokratiškos daugumos sprendimų priėmimo principo kartu egzistuoja pagarba žmogaus teisėms, tokioms kaip žodžio ir susirinkimų laisvė, religijos laisvė, nuosavybės ir privatumo teisė, taip pat lygybės prieš įstatymą bei teisės pirmenybės principai. Tautinės bendrijos mums yra neatsiejama Lietuvos, jos kultūros, istorijos ir ateities dalis, krašto įvairovės simbolis.

Pasisakome už Prezidento Valdo Adamkaus politikos tęstinumą: „Stipri šiuolaikinė valstybė – tai ne stipri valdžia. Tikroji šalies stiprybė remiasi ne valdžios prislėgtų žmonių paklusnumu, bet privačia piliečių iniciatyva, paremta susitarimu, gebėjimu derinti skirtingus interesus, įsipareigojimu bendram labui.”

Mūsų programa – Lietuvos išsaugojimo programa!

Valstybė ir žmogus

Kiekviena mūsų žemės pėda yra Lietuvos, yra jos žmonių. Piliečiai, kiti mūsų bendrabūviai, bendruomenės gyventojai kartu kuria ir naudojami visa savo aplinka, kurios tvarumas ir galimybė kiekvienam siekti raiškos yra esminė prielaida visos visuomenės gerovei. Savo, savo šeimos, tuo pačiu ir šalies ateitį kuriame pradėdami nuo savęs.

Būdama liberali partija, akcentuojanti asmens laisvę, veiksmų savarankiškumą, bendruomenės interesų gerbimą, **Laisvė ir Teisingumas** ypač pabrėžia vietos savivaldos svarbą Lietuvoje. Valstybei, jos institucijoms, ypač Lietuvos Respublikos Seimui, tenka didžiausia pareiga užtikrinti vietos savivaldos interesų gerbimą, visokeriopą pagalbą ir glaudų bendradarbiavimą. Pasisakome už gilesnę ir platesnę vietos savivaldą, jos funkcijų ir atsakomybės plėtrą, tą nuolat pabrėžiame visose savo programose.

Mes kalbame atvirai ir be baimės, mes girdime žmones, mes suprantame jų problemas ir siūlome būdus, mes turime aiškų veikimo planą.

Mūsų prioritetai

- Šalies ir gyventojų **saugumo didinimas**, gynybinių pajėgų ir civilinės gynybos stiprinimas, stipri NATO.
Europos Sąjungos jungtinė gynyba: bendra oro erdvės apsauga, ginkluotės unifikavimas ir bendri pirkimai, Baltijos šalių bendradarbiavimas standartizuojant ginkluotę ir rengiant bendrus mokymus.
- **Gyventojų pajamų didinimas**, savarankiškai dirbančiųjų rėmimas, didinant neapmokestinamųjų pajamų dydžio augimas, skirtingi PVM tarifai.
Kova su nepamatuotu kainų kėlimu, ypač monopolinių valstybinių įmonių, teikiančių viešąsias, komunalines paslaugas.
- Lietuvos išsaugojimas, demografinė plėtra, **būsto prieinamumas**, rūpestis šeima. Darželių prieinamumas, mokykla arčiau namų, profesinio ir aukštojo mokslo prieinamumas, mokymosi visą gyvenimą plėtra.
- **Tvarka ir efektyvumas sveikatos priežiūros sistemoje**, eilių nebuvimas konsultacijoms, procedūroms, gydymui ir slaugai, padidėjęs sveikatos ir socialinių paslaugų prieinamumas.
- **Nepakantumas politinei biurokratijai**, valstybės ir žmonių pinigų siurbimui, korupcijai.

Gyvenamoji aplinka

Valstybė privalo tobulinti socialinius ir finansinius instrumentus, įgalinančius didinti **gyvenamosios aplinkos**, gyvenamosios vietos, miesto ar kaimo tinkamumą, gyvosios gamtos, oro ir vandens būklės gerinimą, automobilių kelių, susisiekimo infrastruktūros plėtrą, bet kurių žmogui reikalingų paslaugų pasiekiamumą. Kartu valstybė turi imtis priemonių jų kokybei užtikrinti.

Didžioji dalis Lietuvos gyventojų šiandien gyvena urbanizuotose teritorijose. Įvairus jų pobūdis – didmiesčiai, miestai, priemiesčiai, kompaktiškos gyvenvietės – reikalauja specifinio požiūrio į plėtrą, paslaugų prieinamumą, bendrabūvį su kaimynais. **Laisvė ir Teisingumas** siekia, kad būtų dedamos pastangos tvaraus miesto kūrimui ir funkcionavimui – miesto planavimui, įvairių zonų derinimui, komunikacijoms ir infrastruktūrai. Tačiau urbanizacijos intensyvavimo laipsnis neturėtų siekti tokio lygio, kuris darosi nebepakeliamas jau įsikūrusiems gyventojams ir įstaigoms.

Teritorijų planavimo ir disponavimo žeme sprendimų rengimo bei įgyvendinimo viešumas ir skaidrumas yra esminis mūsų principas. Pasisakome už esamų žaliųjų erdvių išsaugojimą ir tvarų panaudojimą vietoje nepasiteisinusių dirbtinių pastangų sodinti krūmus ir medžius netinkamose vietose, ypač gatvėse, taip prastinant eismo matomumą ir mažinant saugumą.

Visoms šioms priemonėms turi būti taikomas viešosios naudos kriterijus, bendruomenė turėtų būti iš anksto informuojama apie numatomus veiksmus ir aktyviai reaguoti.

Sieksime, kad tiek regionuose, tiek miestuose švari ir tvari aplinka taptų esmine prielaida žmogaus efektyviai veiklai, poilsiui ir ugdymui. Didinsime finansavimą gyvenamosios aplinkos gerinimui, sieksime, kad valstybės įstaigos ir institucijos glaudžiai bendradarbiautų su vietos savivalda.

Gyvenamosios aplinkos kokybę esminiai lemia **susisiekimo infrastruktūra**. Spartinsime magistralių modernizavimą, transporto mazgų įrengimą. Užbaigsime žvyrkelių asfaltavimą, parengdami specialią intensyvaus finansavimo ir veiksmų programą. Parengsime specialią programą tiltų, viadukų, kitų stambių infrastruktūros objektų būklės analizei ir prioritetinių veiksmų planui. Skirsime tam ryžtingai padidintą dėmesį ir finansavimą.

Didinsime Lietuvos pasiekiamumą oro, geležinkelių transportu, skatinsime skrydžių plėtrą, skatinsime oro uostų tolesnį pažangų, ekonomiškai efektyvų, darnų, keleiviams tinkamai prieinamą pritaikymą. Kartu, siekdami aukštesnių gyvenamosios aplinkos standartų, pasisakome prieš naktinių skrydžių vykdymą Lietuvos oro uostuose, esančiuose urbanizuotose teritorijose. Pabrėžiame jūrų transporto svarbą šalies ekonomikai, skatiname vidaus vandenų laivybos plėtrą susisiekimo, krovinių gabenimo, turizmo tikslais.

Atsižvelgdami į gyventojų interesus, pasisakome už harmonizuotą požiūrį į visas transporto rūšis – viešąjį transportą, automobilius, kitą motorinį transportą, dviračius ir kelionę pėsčiomis. Remiame gatvių, šaligatvių ir esamų dviračių takų renovavimo ir naujų tiesimo programas, paremtas aiškia poreikių analize ir jungimo į vientisą tinklą siekais. Pasisakome prieš nepamatuotą eismo sąlygų prastinimą, dirbtinai siaurinant gatves, mažinant pralaidumą, sukuriant papildomas transporto grūstis, veltui eikvojant laiką, kurą ir tuo dar labiau kenkiant aplinkai.

Vietinio, tarp miestinio ir tarptautinio susisiekimo tinklo plėtra turi būti pritaikyta didesniai gyventojų patogumui, maršrutų trasos ir judėjimo dažnis turėtų būti reguliuojami atsižvelgiant į vartotojų pageidavimus.

Viešojo transporto parkas turi būti nuolat modernizuojamas. Viešasis transportas turi pasiekti visas gyvenamąsias vietas, todėl būtina pritaikyti transporto priemonių talpą. Savivaldybės, įmonės turėtų gauti atsakingų valstybės institucijų rekomendacijas.

Daugelio miestų gyventojams ir svečiams itin svarbia tampa parkavimo problema. Būtina plėsti požeminių ir, kur pritaikoma, antžeminių daugiaaukščių parkavimo aikštelių statybą, ieškoti galimybių spręsti parkavimo problemas kompleksiskai tvarkant daugiabučių namų kiemus. Būtina plėsti elektromobilių įkrovimo tinklą.

Tiek gyventojams, tiek ir didesnio konkurencingumo siekiančiam Lietuvos verslui itin aktuali yra tvari energetikos sektoriaus veikla. Tačiau šiandieninė situacija energetikos ūkyje yra krizinė. Tą parodė elektros tinklų, visos infrastruktūros neatsparumas stichinių nelaimių atvejais, nepateisinamai ilgai paliekant gyventojus ir verslą be elektros, ryšio ir kitų būtinų paslaugų.

Energijos, ypač šildymo ir elektros kainos tampa nepakeliama našta gyventojams ir verslui. Sieksime mažinti energetikos kainas pertvarkydami energetikos sektoriaus valdymą ir administravimą. Dabartinė situacija, neatitinka viešojo intereso. Tinklai, kita infrastruktūra yra susidėvėję, nepertvarkomi. Tai sudaro galimybę, neinvestuojant į atnaujinimą, siekti didžiulių viršpelnių. Inicijuosime "Ignitis" privačios akcijų dalies išpirkimą.

Būtina dar labiau orientuotis į energijos gamybą iš atsinaujinančių šaltinių, ryžtingiau diegti tokias energiją taupančias priemones kaip pastatų, ypač daugiabučių gyvenamųjų namų, renovacija.

Būstas, rūpestis šeima

Valstybė turi visomis priemonėmis didinti **rūpestį šeima**. Tai finansinė parama tėvams vaikų pinigais, programos darželių, mokyklų prieinamumui didinti, inovatyvios priemonės formaliajam ir neformaliajam ugdymui, programos būstui, padedant pritraukti į regionus jaunas šeimas, programos kvalifikuotų specialistų pritraukimui į regionus. Vis labiau aktualus skatinimas diegti programas ir priemones socialiniams ir urbanistiniams sprendimams, susijusiems su specialiuoju poreikių žmonių gyvenimu ir veiklomis. Būtina visomis priemonėmis skatinti savanorystę, plačiau bendradarbiauti su nevyriausybinėmis organizacijomis švietimo, sveikatinimo, socialinėms, kultūros ar sporto paslaugoms teikti.

Parengsime ir įgyvendinsime **specialią Lietuvos išsaugojimo programą**, kurios pagrindas – trijų vaikų politika. Programa apims prieinamus savivaldybių ir privačius darželius, mokyklas arčiau namų, priemones švietimo kokybei užtikrinti, finansinę paramą šeimoms, auginančioms vaikus.

Valstybė inicijuos tarpvalstybinius susitarimus dėl kvalifikuotų socialinės rūpybos, sveikatos priežiūros ir kitų trūkstančių darbuotojų atvykimo Lietuvos labui.

Būstas, būsto įpirkimas ir išlaikymas tampa vis didesne problema, ypač jaunoms šeimoms.

Valstybė turi imtis ryžtingų veiksmų gilinti gyventojų būsto renovacijos programą, i valstybės prisidėjimo dalį, skiriant daugiau lėšų būsto renovacijos programos įgyvendinimui.

Naikinsime perteklinius biurokratinius reikalavimus, atsisakysime A klasės energetinio tvarumo reikalavimų, nepateisinamai išauginančius būsto kainą.

Dirbtinės biurokratinės procedūros ilgina projektų laiką ir dirbtinai pabrangina būsto vieno kvadratinio metro savikainą mažiausiai 300 eurų, kuriais permoka kiekvienas tokius perteklinius reikalavimus turintis tenkinti būsto pirkėjas.

Sukursime **municipalinio ilgalaikio būsto nuomos fondą**, parengsime ilgalaikės būsto nuomos programą – taip žymiai padidėtų galimybė jaunimui ir jaunoms šeimoms apsirūpinti būstu, nesiskolinant iš bankų. Nuomininkų teisių garantas būtų naujai priimtas įstatymas.

Parengsime ir įgyvendinsime nacionalinę programą – „Buvusiųjų bendrabučių galutinė „desovietizacija“ – būsto čekių programą buvusiųjų bendrabučių butų savininkams, kurie čekį galėtų išsikeisti į kitą būstą. Tokio būsto savininkas gautų rinkos vertės būsto čekį konkrečioje savivaldybėje, kurį galėtų panaudoti įsigyjant kitą gyvenamosios paskirties būstą. Buvusiųjų bendrabučių nuosavybė pereitų konkrečioms savivaldybėms, kurios juos galėtų griauti ir statyti naujus modernius gyvenamuosius namus. Panaši „desovietizacija“ turėtų paliesti ir vis dar egzistuojančius „kolektyvinius sodus“. Didesnius įgaliojimus turėtų įgyti sodininkų bendrijos.

Sieksime, kad sprendžiant būsto priežiūros, administravimo klausimus sprendimai būtų kompleksiški ir apimantys visą statinio gyvavimo laikotarpį. Būtina vieninga būsto strategija Lietuvoje.

Tokie realūs žingsniai didintų regionų patrauklumą, ypač jaunoms šeimoms, didintų gerai apmokamų darbo vietų skaičių. Klestintys regionai yra esminė Lietuvos išsaugojimo sąlyga.

Valstybė ir visuomenė

Sprendimų priėmimas ir diskusija

Ypatingą dėmesį partija **Laisvė ir Teisingumas** skiria **sprendimų priėmimo tobulinimui**. Svarbiausia yra plati diskusija su visuomene, suinteresuotomis grupėmis, ekspertais. Esminiams Tautos ir valstybės problemoms spręsti galima ir būtina pasitelkti visuotinius referendumus. Tačiau būtina rasti ir kitus veiksmingus metodus, įtraukiant gyventojus į rengiamas apklausas ir viešuosius klausymus.

Viešosios naudos faktoriaus pristatymas plėtojant objektų statybos, kelių ir gatvių tiesimo, aplinkosaugos, energetikos ir panašius projektus turi būti privalomas. Teritorijų planavimo ir disponavimo žeme, ypač rengiant strateginių susisiekimo, gynybinių objektų planus diskusijos su bendruomene turi vykti pasitelkiant ekspertus ir visuomenės lyderius.

Visapusiškai remiame žodžio ir susirinkimų laisvės principą. Pilnavertei dvasinei žmonių savijautai ypatingai svarbus yra žmogaus teisių užtikrinimas. Tam turi tarnauti priimamų įstatymų monitoringas žmogaus teisių gerbimo ir užtikrinimo aspektu.

Laisvė ir Teisingumas mato lemiamą interesų supratimo ir veiksmų suderinimo vaidmenį efektyviai suvienijant valstybės ir visuomenės pastangas švietimo, sveikatos apsaugos, socialinės apsaugos, kultūros puoselėjimo, aplinkos gerinimo sektoriuose.

Remiame siekius užtikrinti daugiau demokratijos darbe, skatinti kolektyvines derybas ir kolektyvinių sutarčių sudarymą ir vykdymą, inicijuojant kolektyvinių sutarčių monitoringą,

atsižvelgiant į tai, jog socialinis dialogas yra geriausia priemonė užtikrinanti darbuotojams orias darbo ir apmokėjimo sąlygas bei tvirtą efektyvios ir produktyvios veiklos klimatą.

Valdžia turi pasitikėti žmonėmis, viešai aiškinti savo sprendimus ir turi pareigą – kalbėtis, girdėti ir veikti.

Švietimas

Esminė Tautos ir visuomenės išlikimo greitai besikeičiančiame pasaulyje garantija – augančių kartų efektyvus švietimas ir ugdymas, mokymosi visą gyvenimą užtikrinimas, specialistų ir visuomenės kvalifikacijos kėlimas ir tobulinimas. Išsilavinusi, gebanti ne tik prisitaikyti prie itin sparčiai kintančios ekonominės, socialinės, ekologinės aplinkos, bet ir produktyviai konkuruojanti visuomenė gali užtikrinti orią ir klestinčią Tautos ir valstybės ateitį. Krašto gynyba šiandien prasideda nuo švietimo, nuo patriotinio ugdymo, atitinkamų įgūdžių formavimo pradmenų.

Išsilavinę ir sveiki žmonės – tai esminė mūsų šalies vertybė. Todėl turime efektyviai plėtoti ją užtikrinančią švietimo ir mokslo sistemą, prisitaikydami prie naujų iššūkių, susijusių su pakitusia saugumo situacija pasaulyje, su klimato kaitos iššūkiais, su naujų technologijų raida, dirbtinio intelekto vis platesniu įsitvirtinimu.

Mūsų vizijoje švietimo ir mokslo sistema augins ne „darbo jėgą“, o ugdys savarankišką ir išsilavinusią asmenybę, kuri bus pasirengusi kurti savo laimę Lietuvoje, o žiniomis – konkuruoti globaliame pasaulyje. Asmenybę, kuri bus nusiteikusi mokytis visą gyvenimą, o valstybė ir privatus sektorius tokias galimybes sudarys.

Tiek ugdymo sistemą planuojančios, tiek įgyvendinančios institucijos turi siekti integruoto programinio ugdymo. Mokymo programos turi būti tobulinamos, orientuojantis į kūrybingos, mąstančios ir darbo rinkoje prisitaikyti gebančios asmenybės formavimą. Aukštesnės ugdymo kokybės siekimas visiems mokiniams yra **Laisvė ir Teisingumas** prioritetas.

Būtina nuo pirmųjų mokymosi mokykloje metų ugdyti mokinių globalaus verslumo įgūdžius, nes tiek verslo konkurencija, tiek personalo mobilumas yra tapę globaliais. Būtina stiprinti vaikų gyvenimo įgūdžius, akcentuojant socialinių-emocinį ugdymą, sveikatos kompetencijas.

Kartu su šeima dalindamasi asmenybės ugdymo atsakomybę, valstybė pirmiausia turi atsakyti už ugdymo bendrumą, įstaigų funkcionavimo kokybę, prieinamumą ir pakankamumą.

Laisvė ir Teisingumas pasisako už aktyvų švietimo lyderių ugdymą ir paiešką, naujų skatinimo priemonių diegimą, įstaigų modernizavimą, objektyvų, su bendruomene, suinteresuotomis grupėmis išdiskutuotą ugdymo įstaigų tinklą. Būtina siekti mažesnio vaikų skaičiaus grupėse darželiuose ir klasėse mokyklose. Itin didelio dėmesio reikalauja vaikų užimtumas po pamokų. Todėl būtina valstybės mastu sureguliuoti prailgintųjų grupių veiklą, būrelių prieinamumą ir finansinį kompensavimą.

Akcentuojame atsakingą priešmokyklinį ir pradinį ugdymą. Nuo šio ugdymo kokybės ypač priklauso tolimesnio ugdymo rezultatai. Pradinis ugdymas reikalauja itin plačių mokytojo kompetencijų, todėl būtina atkurti pradinį klasių pedagogo profesijos autoritetą.

Turime pasitikėti savo mokytojais, suteikti laisvę interpretuoti mokymo programas. Kūrybiškumui, kaip vertybei, būtinas pasitikėjimas ir laisvė.

Pasisakome už mažesnes mokyklas šalia namų, mažesnę mokinių skaičių klasėse. Tai leistų mokytojams skirti daugiau laiko kiekvieno vaiko individualiems poreikiams patenkinti. Didinsime mokytojų padėjėjų skaičių. Suteiksime daugiau savarankiškumo savivaldybėms nustatant minimalius mokinių skaičius visų lygių bendrojo ugdymo įstaigų klasėse.

Naujų bendrųjų ir specialiųjų mokymo programų įgyvendinimas turi būti siejamas su tiksliu planavimu, būtinųjų priemonių, pedagogams, vadovėlių, kitų mokymo priemonių parengimu. Būsimos švietimo reformos turi būti itin iš anksto aptariamasi su švietimo bendruomene. Tarpiniai atsiskaitymai ir brandos egzaminai turėtų būti vykdomi netrukdam bendrojo ugdymo proceso. Būtina atsižvelgti į kiekvieno vaiko gebėjimus ir ugdymo situaciją.

Atnaujinant bendrojo ugdymo programas didinti dėmesį dirbtinio intelekto plėtrai, jo galimybių pritaikymui tiek ugdymo procese, tiek praktikoje. Mokiniai turi būti tinkamai informuojami apie dirbtinio intelekto esmę, galimybes ir grėsmes, poveikį visuomenei atsižvelgiant į dirbtinio intelekto suvokimą šiuo metu. Būtina užtikrinti, kad pedagogams netrūktų žinių apie dirbtinio intelekto galimybes ir grėsmes, į švietimo procesą integruoti praktinį, saugų ir saikingą dirbtinio intelekto naudojimą kaip pagalbines priemones mokiniui ir pedagogui. Būtina stiprinti pedagogų socialines-emocines kompetencijas. Tai leistų pedagogams labiau rūpintis mikroklimatu klasėse, ryžtingiau kovoti su patyčiomis.

Laisvė ir Teisingumas akcentuoja ne tik valstybės institucijų strateginės planavimo veiklos stiprinimą, bet ir kasdienės praktinės ugdymo veiklos gerinimą.

Vaikų ateities labai būtina susikoncentruoti į ugdymo kokybę. Pavežėjimo paslaugą būtina padaryti lankstesnę, labiau pritaikytą moksleivių poreikiams, apimančią ir popamokines veiklas. Remiame Lietuvos moksleivių sąjungos teikimą sudaryti nediskriminacines sąlygas mokiniams lyginant su studentais, profesinių mokyklų moksleiviais, ir valstybės lygmens teisės aktais užtikrinti jiems viešojo tarpmiestinio transporto 50 proc. lengvatą.

Mokyklos regionuose, net ir su labai mažomis klasėmis turi būti išsaugomos, nes mokykla šalia namų yra pati pirmoji priemonė išlaikant jaunas šeimas regionuose, pritraukiant naujai atvykstančius specialistus, kitus darbuotojus.

Mažesnės kaimiškųjų vietovių mokyklos neturi būti uždaromos ir naikinamos. Jos galėtų virsti didesnių, centruose esančių mokyklų skyriais, taip užtikrinant ir aukštesnę ugdymo ir švietimo vadybos kokybę, prasmingesnę nekilnojamojo turto panaudojimą. Nesant tokios galimybės, jos galėtų virsti kultūros židiniais, bendruomenių veiklos centrais, įgyti kitą bendruomenei naudingą paskirtį, taip išsaugant į jas įdėtas investicijas. Mokyklos yra ir privalo likti bendruomenės kultūrinio telkimo centrais.

Kartu siekiame stabilumo švietimo sistemoje. Ugdymo institucijų tinklo optimizavimo klausimais būtina tartis su bendruomenėmis, valstybė turi nustatyti minimalius reikalavimus ugdymo kokybei ir tvarumui.

Ugdymo proceso finansavimas turi būti paremtas kompleksinėmis priemonėmis. Lėšos turi pasiekti ugdymo įstaigą su kiekvienu besimokančiuoju vaiku, kartu atsižvelgiant ir į ugdymo įstaigos vietas bei paskirties specifiką. Pedagogų darbo apmokėjimo lygis ir principai turi būti pertvarkyti nustatant aiškius, realiai įgyvendinamus kriterijus ir per greičiausiai įmanomus terminus.

Kuriant, atnaujinant ir įgyvendinant ugdymo turinį itin svarbus yra mokytojų vaidmuo, nes jie yra svarbiausi ugdymo turinio įgyvendinimo dalyviai. Mokytojo prestižo stiprinimas turi būti paremtas atitinkamu darbo ir veiklos atlyginimu, kitomis motyvacijos priemonėmis, sąlygomis tobulėti. Turi būti ir toliau didinama motyvacija universitetuose plėtoti mokytojų rengimo programas.

Būtinai skaitmeninio (nuotolinio) mokymo ir mokymosi pagrindų sustiprintas kūrimas ir diegimas, pedagogų ir mokyklų administracijų skaitmeninės kvalifikacijos nuolatinis kėlimas. Sieksime, kad būtų įgyvendintas skaitmeninio ugdymo turinio diegimas, bendrųjų ugdymo programų optimizavimas. Užtikrinsime, kad ugdymo turinio kaita būtų vykdoma atsižvelgus į visuomenės poreikius, mokinių pasiekimų rezultatus, pedagogikos mokslo naujoves ir iššūkius švietimui, bendradarbiaujant su verslo įmonėmis, kuriančiomis komercinį skaitmeninį ugdymo turinį, mokyklų steigėjais.

Diegsime interaktyvius švietimo sprendimus mokyklose, kurie užtikrins tinkamą, pažangų medžiagos pateikimą, paįvairins užsiėmimų pobūdį ir prisidės užtikrinant vienodą kokybės lygį visoje Lietuvoje.

Pasisakome už nemokamą pradinių klasių mokinių maitinimą. Sieksime, kad visose valstybinėse ugdymo įstaigose, o taip pat ligoninėse ir kitose sveikatos priežiūros, socialinių paslaugų teikimo įstaigose teikiant maitinimo paslaugas būtų sudaroma galimybė gauti pilnaverčius ir kokybiškus augalinės kilmės patiekalus, užtikrinant subalansuotą mitybą.

Lietuvos švietimo politikos tęstinumą užtikrinsime per efektyvų valstybės finansinių išteklių naudojimą, aukštos švietimo kokybės skatinimą, aukštojo mokslo konkurencingumo didinimą.

Profesinis mokymas turi būti skatinamas, kaip greitesnio pateikimo į darbo rinką galimybę, sudarant sąlygas įsigyti profesiją.

Studijų ir mokslo tiriamųjų darbų finansavimas turi tapti prioritetas. Universitetai, išlaikydami akademinės autonomijos principą, turėtų ryžtingai siekti aukštos studijų kokybės. Atsižvelgiant į darbo rinkos poreikius būtina siekti įgyvendinti trejų metų studijų bakalauro kvalifikacinio laipsnio programas.

Aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo procesus būtina derinti atsižvelgiant į garantijas studijų kokybei, parengiamų specialistų konkurencingumą, regionų suinteresuotumą turėti aukštojo mokslo židinius, stiprinančių regiono potencialą. Būtina suteikti kolegijoms teisę rengti profesijos magistrus.

Būtina stiprinti profesinio mokymo grandį, suaugusiųjų švietimą, remti viso gyvenimo mokymąsi, stiprinti neformalaus švietimo grandį, ypač regionuose.

Sieksime studijuojančiųjų specialiųjų poreikių asmenų stipendijų skyrimo tvarką pritaikyti prie individualių atvejų – siūlysiame diferencijuoti finansinę paramą, skirtą studijų prieinamumui didinti, atsižvelgiant į individualius asmens poreikius.

Būtina tobulinti valstybės remiamų studijuojančiųjų asmenų paskolų grąžinimo nuostatas, nenutraukiant paskolos teikimo studijuojantiems asmenims, laikinai sustabdžiusiems studijas arba esantiems akademinėse atostogose.

Pasiūlysiame finansavimo mechanizmą, kuris užtikrintų lietuvių kalbos kursus bei tarpkultūrinių mainų programas, siekiant sklandesnio iš užsienio atvykstančiųjų studijuoti asmenų integravimosi visuomenėje.

Siekiant konkuruoti globalinėje mokslo ir technologijų rinkoje siūlome doktorantūros tobulinimo priemones. Siūlome prilyginti doktorantų stipendijos dydį vidutiniam darbo užmokesčiui ir atitinkamai kasmet ją indeksuoti. Taip pat manome, jog galima sumažinti perteklinius kiekybinius mokslinių publikacijų reikalavimus daktaro laipsnio siekiantiems asmenims, orientuojantis į mokslinių tyrimų lygį ir kokybę.

Būtina peržiūrėti doktorantūros studijų vykdymą, numatant lankstesnės doktorantūros studijų vykdymo galimybes. Sprendžiant gyvenimiškas problemas būtina užtikrinti galimybę doktorantams gauti būsto, vartojimo ar kitas paskolas, užtikrinant, kad gaunamos stipendijos Lietuvoje veikiančių finansų įstaigų būtų traktuojamos kaip stabiliai gaunamos pajamos.

Remiame ambicingą sporto finansavimo programą, kaip esminę priemonę visuomenės sveikatinimui. Valstybė ir savivaldybės turi reikšmingai prisidėti kuriant ir gerinant sporto infrastruktūrą, diegiant galimybes sportui visiems. Priimsime naują Lietuvos sporto ir fizinio aktyvumo skatinimo politikos strategiją.

Sudarysime sąlygas visų Lietuvos socialinių grupių įsitraukimui į sporto veiklą, taip sprendžiant itin svarbius visuomenės sanglaudos, gyvenimo kokybės gerinimo, gyventojų sveikatos ir sveikos gyvensenos, didesnio darbingumo, laisvalaikio užimtumo uždavinius. Tai būtų ir tvirtas pagrindas aukšto meistriškumo sportininkų rengimo sistemai.

Sistemiškai didinsime visuomenės supratimą, kad fizinis aktyvumas, sportavimas yra darnios asmenybės prielaida ir visuotinė vertybė.

Sukursime racionalią ir valstybės poreikius tenkinančią profesionalaus sporto organizavimo sistemą.

Sveikata

Sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas tebelieka aktualiausia problema tiek miestų, tiek regionų gyventojams, ypač pirminės ir antrinės (konsultacijos) sveikatos priežiūros srityse. Todėl sveikatos apsaugos politika turi būti peržiūrėta per paciento pirmenybės prizmę. Paciento patekimo pas šeimos gydytoją, pas konsultuojančius specialistus, planinei hospitalizacijai laikas turi būti sutrumpintas iki minimumo, t.y. ne ilgiau kaip 7 dienos patekti pas šeimos gydytoją, ne ilgiau kaip mėnuo konsultacijai pas specialistą, ne ilgiau, kaip 3 mėnesiai planinės hospitalizacijos laukimo. Paciento priėmimo, pirminės diagnozės nustatymo laikas greitosios pagalbos skyriuose negali trukti ilgiau nei 60 minučių, skubiosios paslaugos turi būti suteiktos nedelsiant. Būtina užtikrinti paciento kelio sveikatos priežiūros sistemoje tęstinumą ir savalaikiškumą, stiprinant sveikatos vadybą įstaigose.

Gydymo įstaigose būtina pertvarkyti hospitalizacijos sąlygas, pagerinti ligonių maitinimą. Didžiulis dėmesys turi būti skirtas vaikų sveikatai stiprinti. Būtina plėsti reabilitacijos paslaugų prieinamumą.

Turi būti suformuoti reabilitacijos paslaugų paketai vaikams, darbinio amžiaus žmonėms, vyresnio amžiaus žmonėms iš privalomojo sveikatos draudimo fondo, kad jo lėšos būtų naudojamos ne tik gydymui ir slaugai, bet ir sveikatos stiprinimui bei puoselėjimui. Kadangi visuomenė sensta, turi

būti sukurtos ir remiamos gerontologinės ir geriatrinės paslaugos, pritraukiant darbui sveikatos priežiūros ir socialinių mokslų specialistų komandas.

Pagal poreikį turi būti užtikrintas savalaikiškumas ir prieinamumas paliatyviosios pagalbos asmens sveikatos priežiūros įstaigose ir namuose, stiprinant paslaugas regionuose. Ypatingas dėmesys turi būti skirtas psichikos sveikatos stiprinimui: streso, distreso, psichologinių įtampų prevencijai, savižudybių rizikos atpažinimui ir prevencijai, psichoaktyvių medžiagų vartojimo prevencijai.

Šeimos gydytojo instituto rėmimas padėtų pritraukti jaunos specialistus, prisidėtų trumpinat patekimo pas šeimos gydytoją, o tuo pačiu ir konsultuojančius specialistus, trukmę. Sveikatos politikoje svarbiausias turi būti žmogus – pacientas ir medikas. Būtinai ilgalaikis planavimas didinant medicinos ir sveikatos mokslus studijuojančiųjų skaičių. Tai leistų sugrąžinti gydytojus-specialistus į poliklinikas, padidinti specialistų konsultacinių paslaugų prieinamumą, ypač vyresnio amžiaus žmonėms, potencialiai galinčių turėti daugiau įvairių negalavimų.

Būtinai aiški strategija **slaugos specialistų pritraukimui** į sveikatos apsaugos sistemą, skatinant studijuoti slaugos ir akušerijos studijose ir pasilikti dirbti Lietuvoje. Kadangi Lietuvoje jau trūksta 3000 slaugytojų ir šis trūkumas tik didės pagal STRATOS ir Valstybės kontrolės prognozes, būtinai rasti efektyvias priemones slaugytojų pritraukimui, sukurti galimybes atvykti studijuoti ir dirbti slaugytojams ir iš kitų šalių, apmokant valstybės lėšomis už studijas. Reikia stiprinti sveikatos priežiūros specialistų: kineziterapeutų, ergoterapeutų, optometrinių, gyvensenos medicinos specialistų, medicinos psichologų ir kitų specialistų komandinį darbą paciento ir sveikatos sistemos labui.

Pasisakome už dirbtinio intelekto (DI) platumą ir aktyvų panaudojimą, kuris taptų pagrindiniu pagalbininku gydytojams, slaugytojams ir pacientams. E-sveikata turi sukaupusi labai daug duomenų apie kiekvieno paciento sveikatą, tyrimus ir vartojamus vaistus, tačiau turimi duomenys mažai panaudojami ligų prevencijai ir gydymui.

Esame įsitikinę, kad **sveikatos prevencijos programų**, priklausomybių prevencijos programų platus ir lankstus diegimas, sąlygų fizinei kultūrai ir psichikos sveikatai stiprinti plėtra, aktyvios pastangos aplinkos kokybei didinti gerintų bendruomenės sveikatos būklę, mažintų sveikatos priežiūros sistemos krūvius. Būtinai didinti Privalomojo sveikatos draudimo fondo lėšų, skiriamų sveikatos prevencijai, dalį.

Sieksime, kad sprendžiant priklausomybių problemą, būtų pasitelkiamos visapusiškos priemonės, kuriomis siekiama rizikos veiksnių daromos žalos pašalinimo arba mažinimo ir akcentuojama mokslu grindžiamos politikos svarba.

Sveikatos apsaugos sistemos sąranga turi užtikrinti Lietuvos žmonių pasitikėjimą šia sistema. Pacientas, medikas, infrastruktūra – yra esminiai šios sąrangos aspektai. Tobulinsime žalos "be kaltės" atlyginimo ir sveikatos draudimo modelius, integruojant privalomąjį ir papildomąjį (savanoriškąjį) sveikatos draudimą. Tai sumažintų priemokas už paslaugas "vokeliuose", prisidėtų naikinant korupcijos tradicijas.

Būtinai išsaugoti regionuose esančias sveikatos priežiūros įstaigas, atsižvelgiant į teikiamų paslaugų lygį ir geografinį didžiųjų sveikatos priežiūros įstaigų išsidėstymą, paslaugų prieinamumą, paciento ar skubančios pagalbos sugaištamą laiką pasiekti pernelyg nutolusias įstaigas, suteikti būtinąją paslaugą.

Turi būti galutinai sutvarkyta gydytojų, slaugytojų ir kito medicinos personalo motyvacija dirbti vienoje vietoje. Esminiai peržiūrėsime medikų atlygio ir aprūpinimo darbo priemonėmis sistemą. Paciento naudai ir gydytojo darbo palengvinimui turi būti ryžtingai mažinama administracinė našta gydytojams ir slaugytojams, įtraukiant atvejo vadybininkus ir administracinį darbą. Didžioji pacientui skirto laiko dalis turi būti skirta mediko bendravimui su pacientu bei apžiūrai, o ne dokumentų pildymui. Didesnį indėlį galėtų įnešti tam tikras funkcijų perskirstymas tarp gydytojo ir slaugytojo, ypač šeimos gydytojo funkcijų srityje, stiprinant išplėstinės praktikos slaugą.

Mažinant krūvį poliklinikoms ir kitoms gydymo įstaigoms, suteiksime **daugiau teisių vaistinininkams** teikti tam tikras sveikatos priežiūros paslaugas kompetencijos ribose, pvz., išplėstinės praktikos vaistinininkai teikia vakcinavimo paslaugas.

Būtina aktyviau diegti prevencines sveikatos programas, kitas sveikatinimo priemones. Turi būti suaktyvinta sunkiausių ligų ankstyvoji diagnostika ir prevencija. Valstybės ir visuomenės interesus yra stiprinti skiepų ir vakcinacijos politiką. Būtinumas skiepytis ir aukščiausios kokybės skiepai bei vakcinos turi būti ne privilegija, o privalomas standartas. Vaistų prieinamumo politika turi remtis pacientų poreikiais, gydytojų kompetencija, o ne dirbtiniais ribojimais. Vaistų kompensavimo politika turi būti pertvarkyta paciento labui. Kompensuojami turi būti visi tam skirti vaistai, pirkėjui sumokant skirtumą tarp pigiausio ir norimo įsigyti preparato.

Skatiname įvairovę maisto produktų vartojimo srityje. Siekdama lėtinių ligų prevencijos Pasaulio sveikatos organizacija rekomenduoja mažinti sočiųjų bei trans-riebalų rūgščių suvartojimą. Šių junginių gausu pieno produktuose, perdirbtuose gaminiuose, mėsoje, todėl išvelgiame prasmę ir teikiant įvairesnius, sveikesnius pasirinkimus. Tam derėtų parengti Augalinėms mitybos prieinamumo bei plėtos skatinimo kelrodį, kuris apimtų visus šiam pokyčiui reikiamus komponentus. Svarbu yra mokyti sveikatos priežiūros specialistus apie augalinės mitybos naudą ir kaip ją rekomenduoti pacientams.

Slaugos ir globos įstaigų sistemoje turi būti skirta keleriopai daugiau dėmesio ir lėšų slaugos ir globos institucijų pagyvenusiems ir neįgaliems žmonėms steigimui bei aptarnavimo kokybės gerinimui, įvedama žymiai griežtesnė šių įstaigų veiklos kontrolė. Sieksime, jog būtų teikiama daugiau aukštos kokybės paslaugų slaugos ir globos įstaigose, pacientų namuose.

Plėtosime **elektronines sveikatos priežiūros paslaugas**. Privalomojo sveikatos draudimo fondo (PSDF) lėšos turi būti naudojamos racionaliai ir skaidriai.

Sveikatos apsaugos sistemoje būtina itin stipri reakcija į buvusias problemas pandemijos metu. Visų pirma būtini galimo vaistų ir kitų medicinos priemonių trūkumo nustatymas ir intervenciniai pirkimai, medicinos priemonių ir būtino įvairiapusio rezervo sukūrimas ir palaikymas. Kartu ypač svarbus tokių viešųjų pirkimo skaidrumas ir korupcijos prevencija.

Būtinai rimtas ir sistemingas pasirengimas galimoms grėsmių sveikatai krizėms. Tam būtini informavimo ir infrastruktūros pertvarkymai, mokymai.

Pandemijos krizė akivaizdžiai pademonstravo, jog yra būtina **Europos Sąjungos Bendroji sveikatos politika**.

Socialinė politika

Individualus požiūris į kiekvieno asmens, kiekvienos šeimos situaciją leistų tikslingiau vykdyti racionalią finansinės ir materialinės paramos politiką, suteikiant būtiną paramą tiems, kam ji labiausiai reikalinga. Skatintinas paslaugų namuose teikimas. Itin svarbi yra individuali preventyvi kiekvieno atvejo analizė, siekiant nustatyti asmenų ar šeimų poreikius, galimas grėsmes ar problemas, kylančias šeimoje.

Taip pat svarbu įstatymiškai apsaugoti dažnai ir taip nedideles socialiai remtinų asmenų, senatvės pensininkų pajamas. Derėtų iki dešimties procentų pajamų apriboti antstolių iš šių asmenų išieškomas sumas.

Socialinė parama turi pasiekti nepilnas šeimas, vienišus senjorus bei vaikus, turinčius specialiųjų poreikių. Būtinai specialios programos papildomai finansuoti pagyvenusių žmonių priežiūrą namuose bei dienos centruose. Taip pat programos remiančios vaikų ir jaunimo dienos centrų veiklą, prisidedant prie užimtumo didinimo, socialinius įgūdžių ugdymo, atskleidžiant vaikų gebėjimus.

Visuomenėje gausėjant vyresniojo amžiaus žmonių grupėms atsiranda poreikis turėti aiškesnę ir efektyvesnę vyresnių žmonių integravimo į aktyvią veiklą politiką. Reikia stiprinti pasiekiamos ir prieinamos priežiūros ir slaugos senyvo amžiaus žmonėms bazę, siūlyti daugiau prevencinių sveikatos priežiūros priemonių pagyvenusiems žmonėms. Gyvenimiška vyresniosios kartos patirtis yra didelis visuomenės ir profesinio gyvenimo privalumas, todėl būtina imtis priemonių sudarant prielaidas šiems žmonėms dirbti ilgiau, taip pat ir sudarant sąlygas kelti jų skaitmeninės integracijos lygį.

Užimtumo įstatyme būtina numatyti vyresnio amžiaus asmenų įdarbinimo skatinimo priemones. Užimtumo tarnybose turi būti specialistai, besirūpinantys būtent vyresnio amžiaus asmenų įtraukimu į darbo rinką.

Ypatingos svarbos yra socialinio draudimo politika. Vyresnioji karta, sunkiu darbu įprasminusi visą savo darbingą gyvenimą, pašventusi jį savo šaliai, savo šeimai, turi gauti orų valstybės ir visuomenės palaikymą. Todėl minimali pensija turėtų siekti keturiasdešimt procentų nuo vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio dydžio. Vidutinė senatvės pensija turi būti 1000 eurų. Atitinkamai augti turi ir kitos socialinės išmokos.

Aplinkos gerinimas

Savo veiksmus remsime atsakinga ir **tvaria gamtonaudos ir gamtosaugos politika**. Didžiausią dėmesį kreipsime visokeriopam taršos mažinimui, išmetamų teršalų kontrolei transporte ir žemės ūkyje, skatinsime namų ūkius persitvarkyti į mažiau teršiančių technologijų naudojimą. Skatinsime platų naujos kartos transporto priemonių bei būtiną infrastruktūros įsigijimą ir diegimą. Siūlysimė valstybės ir savivaldybių įstaigoms, įmonėms ryžtingai pereiti prie energiją tausojančių įrenginių.

Atsakingos ir tvarios gamtonaudos principai turi būti diegiami rūpinantis gyvąja gamta, miškais, vandenimis. Šiais principais remdamiesi formuosime gamtosaugos bei gamtinių resursų tausojamo naudojimo politiką.

Pramonės ir komunalinės įmonės bus skatinamos atsakingai tvarkyti teršiančias nuotekas. Gyventojams pasiūlysiame kofinansavimo mechanizmus. Gėlo vandens resursų panaudojimo svarba keičiantis klimatui ateityje tik augs. Tuo pačiu prisidėsime prie kovos su klimato kaita.

Tačiau naudojamos priemonės niekaip neturi mažinti žmonių gyvenimo kokybės ir gerbūvio. Žalioji ekonomika turi nežeminti gyventojų pragyvenimo lygio, prisidėti prie visuomenės gerovės.

Atliekų surinkimas, rūšiavimas ir perdirbimas turi tapti ne tik aplinkos švarinimo, bet ir daugkartinio resursų panaudojimo instrumentu.

Skatinsime alternatyvūs energijos šaltinių diegimą ir naudojimą, spartinsime energetinių tiltų ir jungčių įrengimą ir paleidimą.

Gyvenamosios aplinkos kokybę esminiai lemia susisiekimo infrastruktūra. Spartinsime magistralių modernizavimą, transporto mazgų įrengimą. **Užbaigsime žvyrkelių asfaltavimą**, parengdami specialią intensyvaus finansavimo ir veiksmų programą. Itin didelį dėmesį ir finansinius išteklius skirsime kelių, tiltų, kitų stambių susisiekimo infrastruktūros objektų būklės gerinimui ir priežiūrai.

Didinsime Lietuvos pasiekiamumą oro, geležinkelių transportu, skatinsime skrydžių plėtrą, skatinsime oro uostų tolesnį pažangų, ekonomiškai efektyvų ir keleiviams tinkamai prieinamą pritaikymą.

Atsižvelgdami į gyventojų interesus, pasisakome už **harmonizuotą požiūrį į visas transporto rūšis** – viešąjį transportą, automobilius, kitą motorinį transportą, dviračius ir kelionę pėsčiomis. Ypatingas dėmesys pavežėjimo ir dalinimosi platformoms, kurios turi būti vertinamos kaip integruota viešojo transporto dalimi. Remiame gatvių, šaligatvių ir esamų dviračių takų renovavimo ir naujų tiesimo programas, paremtas aiškia poreikių analize ir jungimo į vientisą tinklą siekais. Pasisakome prieš nepamatuotą eismo sąlygų prastinimą, dirbtinai siaurinant gatves, mažinant pralaidumą, sukuriant papildomas transporto grūstis, veltui eikvojant laiką, kurą ir tuo dar labiau kenkiant aplinkai.

Vietinio, tarpmiestinio ir tarptautinio susisiekimo tinklo plėtra turi būti pritaikyta didesniam gyventojų patogumui, maršrutų trasos ir judėjimo dažnis turėtų būti reguliuojami atsižvelgiant į vartotojų pageidavimus.

Viešojo transporto parkas turi būti nuolat modernizuojamas. Viešasis transportas turi pasiekti visas gyvenamąsias vietas, todėl būtina pritaikyti transporto priemonių talpą. Savivaldybės, įmonės turėtų gauti atsakingų valstybės institucijų rekomendacijas.

Daugelio miestų gyventojams ir svečiams itin svarbia tampa parkavimo problema. Būtina plėsti požeminių ir, kur pritaikoma, antžeminių daugiaaukščių parkavimo aikštelių statybą, ieškoti galimybių **spręsti parkavimo problemas kompleksiskai** tvarkant daugiabučių namų kiemus. Būtina plėsti elektromobilių įkrovimo tinklą.

Kultūra ir menas

Valstybės kultūros politika deda pagrindą dvasiniam Tautos gyvenimui. Laisvė ir Teisingumas palaiko kultūrinės įvairovės rėmimą, kultūros ir meno reiškinių sklaidą, tarptautinį Lietuvos kultūros ir meno propagavimą.

Remiame regionų kultūrinį išskirtinumą. Kiekvieno regiono patrauklumą labiausiai formuoja jo išpūdingiausi gamtos objektai, istorijos paminklai, puoselėjamas paveldas, meno ir kultūros raiška. Vietos švenčių, kultūros renginių puoselėjimas, tradicijų saugojimas ir plėtojimas yra krašto identiteto įtvirtinimo ir palaikymo būdas.

Kultūros paminklai ir jų apsauga bei tvarus naudojimas, naujų kultūrą ir meną puoselėjančių židinių radimasis daro vietovę patrauklesnę atvykstantiems, malonesnę vietos gyventojams ir pasitarnauja krašto ekonomikai.

Savo gyvenamoje aplinkoje kartu esame veikiami emocinės aplinkos, dvasinės savijautos, kultūros reiškinių, švietimo būklės, pagarbos žmogaus teisėms, galimybių raiškai.

Kultūros sektoriaus finansavimas turi būti ambicingas ir adekvatus augantiems visuomenės poreikiams. Pasiteksime tikslinio finansavimo, plataus dalyvavimo programų instrumentus, didinsime paramą savivaldybių kultūros įstaigoms. Profesionalus menas, kurio aukščiausio lygio kūriniai prezentuoja Lietuvą užsienyje bei visada vertinami šalies viduje, turi būti ypatingai palaikomas. Tai yra svarbi Lietuvos kultūrinės tapatybės dalis, todėl būtina užtikrinti jo tvarų finansavimą, skatinimą ir plėtrą. Sieksime sukurti palankią aplinką profesionalaus meno kūrėjams, kad jų darbai būtų vertinami tiek šalies viduje, tiek už jos ribų, ir kad kiekvienas pilietis turėtų galimybę susipažinti su aukščiausio lygio meniniais kūrinių.

Kultūra turi turėti galimybę persikelti platesnes, netradicines, taip pat ir viešąsias, erdves. Platesnei kultūros reiškinių, įvykių sklaidai bei dalyvavimui būtina plačiau pasitelkti elektroninės erdvės galimybes. Spartinsime kultūros paveldo skaitmenizavimo programas. Steigsime finansinį rezervo fondą kultūrinei veiklai palaikyti.

Be kultūros veiksnio neįmanomas visavertis kiekvieno Lietuvos piliečio gyvenimas, tai prisideda prie šiuolaikiškos politinės demokratijos, ekonominio augimo ir socialinės darnos. Svarbiausia yra užtikrinti reikšmingą kultūros indėlį kuriant darnią Lietuvos ateities visuomenę, orų nacionalinį ir europietiško tapatumą, socialinę ir ekonominę gyventojų gerovę, tarptautinį Lietuvos prestižą, bei konkurencingumą. Dėsime žymiai didesnes pastangas didinti kultūros tarptautiškumą, skatinti tarptautinę tinklaveiką, prisidėti prie Lietuvos įvaizdžio kūrimo, kultūros eksporto augimo ir tarpkultūrinio dialogo stiprinimo.

Priimsime naują Lietuvos kultūros politikos strategiją. Jos pagrindu bus įgyvendinama pažangi, progresyvi, subalansuota, integrali, užtikrinanti pamatines žmogaus teises, orientuota į kūrybingos, laisvos, harmoningos, dvasiškos ir fiziškai stiprios, pozityvių nuostatų asmenybės ugdymą, kurianti pridėtinę vertę įvairiose visuomenės gyvenimo srityse, teikianti kokybiškas paslaugas kultūros politika.

Valstybė ir ekonomika

Ekonomika, mokesčiai, darbo vietos

Savo darbo veikla, kūryba Lietuvos žmonės reikšmingai prisideda prie šalies ekonomikos klestėjimo. Valstybė savo ruožtu turi sudaryti visas sąlygas verslui aktyviai veikti, aukštos kvalifikacijos reikalaujančių darbo vietų kūrimui, oraus atlygio už darbą ir palankių verslui sąlygų subalansavimą, palankų klimatą vietos ir užsienio investicijoms. Valstybė ir savivaldybės turi atsisakyti pirkti prekes ir paslaugas iš tiekėjų, kurie moka minimalų atlyginimą darbuotojams.

Gyventojų gerovės ir pajamų didinimas – Lietuvos konkurencingumo ir išlikimo klausimas. Laisvės ir Teisingumo ilgalaikė politika – paprastesnė mokestinė aplinka ir mažesni mokesčiai. Reinvestuojamas pelnas neapmokestinamas.

Ekonomikos kilimas neišvengiamai susietas su kainų augimu. **Laisvė ir Teisingumas** pasiūlymai yra nukreipti į **žmonių pajamų augimą**, aplenkiantį kainų kilimą. Tam būtina koreguoti mokesčių politiką, didinat mažiausiai uždirbančiųjų pajamas, keliant pensijas, sudarant geresnes mokestines ir ekonomines sąlygas daugiau uždirbti savarankiškai dirbantiems asmenims.

Turi būti nuolat peržiūrimi iš valstybės ir savivaldybių biudžetų išlaikomų švietimo, socialinės ir sveikatos apsaugos, krašto gynybos, teisėkūros ir teisėsaugos, kultūros, sporto ir kitų sektorių darbuotojų atlyginimai, siejant juos su gerėjančios ekonomikos rodikliais.

Remsime laisvųjų ekonominių zonų plėtrą Lietuvoje, kaip svarbų šalies ekonomikos vystymo faktorių. Ekonominių zonų parengimas, reikalavimų verslo kūrimuisi ir veiklai supaprastinimas, biurokratinių kliuvinių mažinimas, žmogiška atida daro savivaldybę patrauklia ir naujoms plyno lauko verslo investicijoms, ir mažojo ir vidutinio verslo veiklai. Regionuose ypač aktualus palaikymas šeimos verslui.

Privati nuosavybė, asmens ūkinė ir saviraiškos laisvė, privati iniciatyva, teisės viršenybė - tai pagrindiniai konstituciniai principai, kuriais paremti mūsų įsitikinimai ir veikla.

Laisvė ir Teisingumas nesikrato žodžio „interesas“ ir siekia, kad Lietuvos žmonės turėtų teisėtų interesų, norėtų veikti ir kurti. Sąžiningas ir atviras interesų derinimas yra profesionalios politikos pagrindas ir pažangos garantas.

Visada pasisakėme, kad **reinvestuojamas pelnas neapmokestinamas**. Kartu artimuoju laikotarpiu įsipareigojame dvejus metus nedidinti mokestinių prievolių. Vėlesniu laikotarpiu diegsime labiau **diferencijuoto pridėtinės vertės mokesčio (PVM)** politiką. Pridėtinės vertės mokestis yra ne tik žymi valstybės biudžeto įplaukų dalis, bet ir priemonė, padedanti skatinti ekonomiką bei formuoti teigiamus gyventojų įgūdžius ekologijos ir sveikos gyvensenos srityse. Taikysime pagrindinį ir sumažintus PVM tarifus. Pagrindinis PVM tarifas – 21 proc., kiti tarifai – 0-5-10 proc. Tuo pačiu skatintume vietos produkcijos vartojimą, sveikesnę mitybą ir didintume mūsų žemės ūkio konkurencingumą.

Siekdami įtakoti demografinių rodiklių gerėjimą, nulinį PVM tarifą taikysime vaikiškoms prekėms. Tuo pačiu metu prabangos prekes apmokestinsime padidintu PVM tarifu.

Tai reikšmingai prisidės prie socialinės atskirties mažinimo, minimalias pajamas gaunančiųjų pragyvenimo lygio gerinimo.

Esame **prieš ketinimus apmokeštinti gyventojų būstą visuotiniu nekilnojamojo turto mokesčiu**. Nulinis tarifas turi būti taikomas pagrindiniam asmens gyvenamajam būstui, kurį laisvai pasirenka ir deklaruoja pats gyventojas. Tokio požiūrio moralinis motyvas – Tėvynėje turi būti vieta, iš kurios jūsų nevarytų mokesčiai ir mokesčių administratorius. Tik antram būstui ar kitam nekilnojamam turtui gali būti taikomas NT mokestis, kurio tarifai turi būti nustatomi atsižvelgiant į šio turto ekonominę-socialinę paskirtį.

Diegsime fiskalinius instrumentus, kad žmonės pajustų, jog dirbti apsimoka. **Esame už nuoseklų minimalios mėnesinės algos (MMA) didinimą**, atsižvelgiant į bendrus ekonomikos rezultatus bei infliacijos rodiklius. Minimalaus atlyginimo dydis neturi priklausyti nuo politikų geranoriškumo, o

sudaryti pusę vidutinio atlyginimo šalyje. Taikysime lankstesnius darbo užmokesčio ir skatinimo priemonių nustatymo principus. Remiame nuoseklų neapmokestinamųjų pajamų dydžio (NPD) didinimą.

Tobulindami biudžeto parengimo ir tvirtinimo politiką, Seimo rinkimų datą siūlysiame kelti į pavasarį. Pereinamoji šio naujai išrinkto Seimo kadencija sutrumpėtų iki trejų su puse metų. O ateityje sieksime, kad Seimo nario kadencija būtų 5 metai.

Verslumas ir investicijos yra tiesioginė prielaida darbo vietų kūrimui. Darbo santykiai turi būti motyvuojantys dirbti, stiprinantys darbuotojo saugumą, kartu skatinantys kurti gerai apmokamas darbo vietas. Atliksime tam būtinus Darbo kodekso pakeitimus.

Prielaidos darbo vietų kūrimui yra esminis ekonomikos skatinimo būdas. **Vidurinioji klasė yra valstybės ekonomikos ir socialinės gerovės pagrindas. Laisvė ir Teisingumas** sieks atstovauti pirmiausia vidurinėsios klasės atstovams, taip pat pagal įvairias teises formas **savarankiškai dirbantiems asmenims**, kurie sudaro vis labiau pastebimą dirbančiosios visuomenės dalį. Tai **laisvų žmonių ekonomika, žmonių, kuriančių stiprią ateities valstybę**, realiai prisiėmusių atsakomybę už savo bei savo šeimos gyvenimą. Pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis Lietuvoje yra apie 230 tūkstančių laisvai samdomų darbuotojų, kurie dirba su individualios veiklos pažymėjimais, verslo liudijimais ar pagal autorines sutartis.

Sukursime jiems palankią, skatinančią mokestinę ir socialinę aplinką.

Plėtosime jaunimo pirmojo įsidarbinimo rėmimo programą.

Didelį dėmesį skirsime sidabrinei ekonomikai, skatindami vyresnio amžiaus darbuotojus likti darbo rinkoje. Dėl ilgesnės gyvenimo trukmės, augant vyresnių gyventojų skaičiui, kyla iššūkiai dėl vyresniosios kartos galimybių įsidarbinti ir išlikti darbo rinkoje. Pagal OECD duomenis iki 2060 m. darbingo amžiaus asmenų Lietuvoje sumažės daugiau nei 35 proc.

Daugeliu atveju tai ne tik finansinė ir pajamų problema, bet ir asmens savijautos bei gyvenimo prasmės klausimas.

Darbo rinkoje ignoruojami geri, turintys didelę darbo patirtį vyresnio amžiaus specialistai. Tai didelis šalies resursas, kuris yra nepanaudojamas. Peržiūrėsime, kad mokestinė politika skatintų darbdavius priimti į darbą vyresnius gyventojus, pavyzdžiui, peržiūrint pelno mokesčio tarifus. Savo ruožtu, sulaukus pensinio amžiaus, dirbančio pensininko įmoka SODRAI galėtų būti sumažinta iki 10 proc.

Viešajame sektoriuje panaikinsime diskriminacinę 65 metų amžiaus ribą.

Sieksime sudaryti tinkamas sąlygas mokymuisi visą gyvenimą, profesiniam tobulėjimui bei persikvalifikavimui. Tuo tikslu remsime Trečiojo amžiaus universiteto programas ir studijas universitetuose bei kolegijose.

Parengsime išsamią ir skatinančią nuotolinio darbo teisinę aplinką.

Siūlysiame paveikias finansines ir socialines priemones demografijos problemų sprendimui, gimstamumo skatinimui.

Parengsime specialias programas, skatinančias reemigraciją, taip pat programas sugrįžtančių piliečių sėkmingam integravimui.

Parengsime inovacijų rėmimo ir plėtojimo programas. Skatinsime ateities ekonomikos ir ateities profesijų tyrinėjimus.

Skatinsime verslo savireguliaciją ir savikontrolę.

Didelį dėmesį skirsime ES paramos panaudojimo lankstumui ir restruktūrizavimui, siekdami, kad ES paramos lėšos būtų nukreipiamos į labiausiai to reikalingus sektorius. Paramos naudą turi pajusti kiekvienas žmogus.

Siekiant efektyviai naudoti valstybės ir ES paramos finansinius išteklius, sukursime valstybinį institucinį projektų ekspertizės (ekonominės, techninės, socialinės) mechanizmą.

Sieksime reorganizuoti vieną iš valstybės remiamų institutų į Valstybės strateginio planavimo institutą, kuris stiprintų Seimo analitinį ir intelektualinį potencialą, gerintų priimamų teisės aktų kokybę.

Pertvarkysime ekonominę diplomatiją. Radikaliai suaktyvinsime eksporto rinkų paiešką ir diplomatinę pagalbą siekiant susitarimų dėl prekybinių santykių su kitomis valstybėmis.

Būtina stiprinti Lietuvos Banko vaidmenį, prižiūrint finansų institucijų veiklą, siekiant palengvinti gyventojams ir verslui nepalankią komercinių bankų sukuriama mokesstinę ir administracinę našą. Lietuvos Bankas turi suformuluoti konkrečius, neperteklinius ir visiems komerciniams bankams, taip pat ir kitoms finansų institucijoms vienodus kriterijus, kuriais remiantis yra renkami asmens duomenys. Kartu, nepažeidžiant nepriklausomumo, būtina peržiūrėti paties Lietuvos Banko įstatymines prievoles.

Administracinės naštos mažinimas

Lietuvoje valdžios ir valdymo institucijoms tapo įprasta „žaisti su taisyklėmis“, o ne pagal taisykles. Inicijuosime valstybės funkcijų reviziją, siekdami užtikrinti paprastą ir šiuolaikišką įstaigų tarnavimą žmogui.

Stebime, kad dabartinė valdančioji dauguma sukūrė partinių „lesyklėlių“ sistemą aplink ministerijas ir savivaldybes, kai perkamos įvairios paslaugos iš teisininkų, konsultantų, ekspertų, steigiamos naujos VŠĮ ir t.t. Tai didina biudžeto išlaidas, ilgina sprendimų priėmimo laiką ir niekas už nieką neprisiima atsakomybės. Peržiūrėsime visų valstybės institucijų įsteigtų VŠĮ prasmingumą, sąnaudas ir veiklos rezultatus, remiantis kaštų ir naudos principu. Tą patį atlikti rekomenduosime ir vietos savivaldybėms.

Sieksime **atkurti skaidrią ir kuo paprastesnę tvarką**, kuri vėliau nebūtų nuolat keičiama, pritaikant pasikeitusios valdžios poreikiams ir įgeidžiams.

Esame įsitikinę, **kad tik versli šalis – stipri šalis**. Todėl administracinė našta ir suvaržymai verslui turi būti nuolat ir ryžtingai mažinami, plačiau diegiami valstybės įstaigų ir verslo bendradarbiavimo e-valdymo principai.

Tiek ekonomikos suaktyvinimui, tiek ir bendrųjų valstybės institucijų paslaugų teikimui verslui ir piliečiams, sieksime kuo plačiausio valstybės paslaugų skaitmenizavimo.

Sveikiname Valstybinę mokesčių inspekciją, kuri išgirdo mūsų ankstesnį siūlymą dėl savanoriško smulkaus verslo sąskaitų sistemos diegimo, kai **mokesčių inspekcija tampa tarsi smulkaus verslo**

buhalterė, administruojanti jų mokesčius. Toliau siūlysiame tobulinti šią sistemą, kad tai taptų apskaitos sąnaudų mažinimo pagrindu, o kartu garantuotų verslo skaidrumą.

Siūlysiame, kad visoms įsisteigusioms įmonėms valstybė suteiktų specialų elektroninio pašto adresą, kuriuo vyktų visas susirašinėjimas su valstybės institucijomis. Taip išvengtume brangiai kainuojančių ir daug laiko užimančių kurjerio bei pašto išlaidų. Kartu tai pagreitintų ir teismo procesus.

Ateityje tokius valstybinius elektroninius adresus vardenis.pavardenis@lietuva.lt siūlome suteikti kiekvienam Lietuvos piliečiui nuo 16 metų amžiaus.

Kaimas ir žemės ūkis

Žemės ūkio ir kaimo plėtros srityje **Laisvės ir Teisingumas** vizija – modernus žemės ūkis Lietuva aprūpina kokybiškais maisto produktais, pramonę žaliavomis, eksportuoja **aukštos pridėtinės vertės žemės ūkio produkciją**, o aplinką tausojančio ekologinio ūkininkavimo ir žaliosios energetikos plėtra užtikrina ES klimato kaitos rodiklių pasiekiamumą. Valstybės ir Europos Sąjungos parama taikomos reglamentuotai, atsižvelgiant į realiai besiklostančias klimatinės ir geopolitinės sąlygas.

Lietuvos žemės ūkis turi turėti konkurencingas veiklos sąlygas. Tam būtina peržiūrėti mokestinę politiką, akcizus, perteklinius reikalavimus įvairaus tipo naudmenims ar veiklai.

Kaimo žmonės aprūpinami gerai apmokamu darbu ir moderniomis gyvenimo ir buities sąlygomis su vis geriau prieinama šiuolaikine socialine ir ekonomine infrastruktūra.

Pritariame kryptingai plėtoti gyvulininkystę ir gilesnę žemės ūkio produkcijos perdirbimą, kad efektyviau pereiti nuo pirminių žemės ūkio produktų prie aukštesnės pridėtinės vertės produkcijos eksporto. Palaikome supaprastintą maisto produktų tiekimo grandinę – nuo ūkio iki stalo. Skatiname tiesioginius prekybos kanalus, tokius kaip ūkininkų turgeliai, kur vartotojai galėtų tiesiogiai įsigyti vietos augalinių produktų.

Skatinsime ekologiškos žemės ūkio produkcijos gamybą ir vartojimą. Sieksime, kad vis didesnę dalį ikimokyklinėse, mokyklinėse, sveikatos apsaugos, krašto apsaugos įstaigose vartojamo maisto sudarytų ekologiškas maistas.

Kaimiškųjų teritorijų gyventojų patogumui, žemės ūkio veiklai itin svarbus yra susisiekimas. Savivaldybė, kartu su bendruomenėmis ir ūkininkais turi išdiskutuoti ir priimti sprendimus dėl savo lygmens kelių, kaimų gatvių, kitos susisiekimo infrastruktūros remonto ar statybos.

Valstybė privalo bendradarbiauti su vietos savivaldos institucijomis, remti regioninę politiką siekiant sutvarkyti mažesnių miestelių, kurie ir yra kaimiškųjų vietovių centrai, gyvenamąją aplinką, rūpinantis bendruomenių namų įrengimu, teikiant ar sudarant sąlygas teikti minimalias paslaugas. Būtina palaikyti vietos bendruomenių, veiklos grupių steigimąsi, jų iniciatyvas, stiprinti ir palaikyti kaimiškųjų vietovių seniūnaičių institutą.

Įgyvendinant žemės ūkio politiką glaudžiai bendradarbiausime su žemdirbių visuomeninėmis organizacijomis ir kitais socialiniais partneriais. Skatinsime Vietos veiklos grupių veiklą.

Skatinsime žemės ūkio subjektus gaminti žaliąją energiją iš atsinaujinančių išteklių savo ūkio ir bendroms reikmėms, taip mažinant šiltnamio dujų emisijas ir diversifikuojant ūkį.

Skatinsime melioracijos sistemų priežiūrą, sieksime melioracijos sistemų modernizavimo.

Regioninė politika

Regioninė politika skirta regionų ir vietos ekonominio, socialinio, kultūrinio gyvenimo gerinimui, skirtumų tarp regionų ir pačiuose regionuose mažinimui. Skatintume jos dėka ieškoti, kurti ir vykdyti svarbius keletui šalia esančių savivaldybių projektus, integruotis sprendimams aplink didesnius centrus, taip didinat paslaugų prieinamumą, resursų koncentravimą. Regionų atgaivinimas yra esminis **Laisvė ir Teisingumas** prioritetas.

Funkcinių bendradarbiavimo zonų steigimas leidžia savivaldybėms efektyviau pritraukti investicijas, pasireiškiančias papildomų darbo vietų steigimu, patogesniu vietiniu transportu, bendra modernizuota infrastruktūra. Bendros regione susisiekimo sistemos galėtų turėti vieningą bilietų sistemą, patogią viso regiono vartotojams.

Bendradarbiavimas regione prisidėtų prie regioninio identiteto ugdymo ir stiprinimo, regioninio, o tuo pačiu, ir vietos turizmo plėtos, regiono patrauklumo didinimo, vietinio verslo pajamų.

Regionų infrastruktūros plėtra, sklypų parengimas investicijoms, specializuotų komunalinių tinklų plėtra ir, kur yra įmanoma, apjungimas, bendras valdymas leistų taupyti lėšas ir teikti aukštesnės kokybės paslaugas, prisidėtų prie darbo vietų intensyvesnio steigimo.

Sprendimai dėl vietos kelių remonto ir tiesimo, eiliškumo nustatymo, veiklos finansavimo perdavimo savivaldybėms galėtų būti priimami regiono lygmeniu.

Valstybės programomis remiamas municipalinis būstas (savivaldybės parengtas būstas nuomai) galėtų būti pradėtas statyti regioninėse savivaldybėse jų centruose, o, pasiteisinus tokiai politikai, pratęstas ir didžiuosiuose miestuose. Tai prisidėtų ir sprendžiant būsto problemas jaunoms šeimoms.

Valstybė ir globalūs pokyčiai

Nacionalinis saugumas ir gynyba

Žmogaus, visuomenės ir valstybės saugumo užtikrinimas yra esminė kūrybiško, efektyvaus ir konkurencingo asmens ir visuomenės veikimo prielaida. Krizinės situacijos neturėtų paneigti tokių esminių principų kaip solidarumas, bendradarbiavimas, saugumo garantijų užtikrinimas.

Geopolitinių pasikeitimų situacijoje yra **būtina ryžtingai stiprinti krašto gynybinius pajėgumus ir gilinti bendradarbiavimą NATO**, siekiant nacionalinės ir kolektyvinės gynybos komponentų balanso. Remiame NATO plėtos procesus.

Pabrėžiame ir palaikome **kiekvieno Lietuvos piliečio indėlį** užtikrinant Lietuvos krašto apsaugą, teritorinį vientisumą ir kitų gyvybinių nacionalinių saugumo interesų išpildymą. Vertiname ir skatiname asmeninę iniciatyvą, prisidedant prie Lietuvos teritorinio vientisumo užtikrinimo ir nepriklausomybės gynimo.

Šiandieninis pasaulis nesijaučia saugus tiek dėl konvencinių, karinių grėsmių, tiek ir dėl hibridinių grėsmių padidėjimo. Vertybinės priešpriešos intensyviai pasireiškia informaciniame lauke ir yra peraugusios į informacinį karą.

Priešininkų bandymai tiesiogiai paveikti politinius procesus, pavyzdžiui, įtakojant rinkimų rezultatus yra rimtas iššūkis. Tačiau dar svarbesnis yra strateginis tokio karo lygmuo, kai taikomasi pakeisti mūsų vertybinę orientaciją. Tokių veiksmų vienas iš tikslų – sukelti piliečių susipriešinimą ir, tuo pačiu, nesaugumo jausmą. Todėl būtina stiprinti žvalgybos ir kontražvalgybos institucijas.

Informaciniame kare šalies gynyba neįmanoma be plataus piliečių dalyvavimo pasipriešinime tokio pobūdžio veiksmams ir akcijoms. Valstybės institucijos turi atskleisti atakuojančiųjų tikruosius siekinius, juos demaskuoti ir neutralizuoti. Svarbūs tokio informacinio karo vienetai yra ir nevyriausybinės organizacijos, kurios aktyviai veikia demaskuojant klaidinančią informaciją ir padeda visuomenei ugdyti kritinį mąstymą. **Laisvė ir Teisingumas** remia tokią šių organizacijų veiklą.

Konvencinės gynybos dedamoji – Lietuvos ginkluotosios pajėgos – naudojamos savo gynybinį potencialą ir NATO kolektyvinės gynybos galimybes turi sukurti pakankamą atgrasą, kad agresijos kaina pranoktų galimą puolimo naudą agresoriui. Būtina stiprinti ir modernizuoti kariuomenės ginkluotę, visą aprūpinimą. Būtina didinti finansinius krašto gynybos išteklius, efektyvinti jų panaudojimą. Išskirtinį dėmesį kreipiame priešlėktuvinės ir priešraketinės gynybos stiprinimui, dronų panaudojimui.

2024 m. Lietuvos gynybos biudžetas siekia 2.1 mlrd. eurų, t.y. 2,75 proc. nuo BVP. 134,8 mln. eurų, kuriuos valdantieji vadina „bankų solidarumo mokesčiu“, **Laisvė ir Teisingumas** vadina **verslo ir piliečių papildomu prisidėjimu prie Lietuvos gynybos**, nes būtent jie sumoka šiuos pinigus už brangiausias paskolas ir bankų aptarnavimo mokesčius ES.

Siūlome priemones, kurios **padidintų krašto gynybos finansavimą nedidinant mokesčių**. Pagrindinė gynybos stiprinimo priemonė – Lietuvos ekonomikos skatinimas. Valdžios ir valdymo institucijos ir jų lyderiai turi išsipareigoti mažinti biurokratiją, perteklinius ribojimus, spartinti ES lėšų greitą ir efektyvų panaudojimą, šėšelio mažinimą. Tai didintų šalies BVP, o kartu ir šalies gynybos biudžetą. Siūlome parengti ir pasirašyti Politinių partijų susitarimą, kuriame būtų aiškios ekonomikos skatinimo priemonės, kurios leistų pasiekti pakankamą BVP augimą kasmet.

Būtinai kuo glaudžiausias **kariuomenės, krašto apsaugos savanorių ir visuomenės bendradarbiavimas**, jo palaikymas ir stiprinimas.

Pasirengimo krašto gynybai planai turi apimti visuotino pasipriešinimo elementus, intensyvų rezervo ruošimą ir papildymą, mobilizacijos planus. Remiame nuosekliai įvedamą visuotinį šaukimą į kariuomenę.

Turi būti stiprinimas ir **ES karinis bendradarbiavimas – ginkluotų pajėgų standartų ir ginkluotės unifikavimas, bendri pirkimai**.

Skatinsime glaudų bendradarbiavimą su Latvija, Estija ir Lenkija gynybos srityje. Sieksime bendro ES oro erdvės gynybos organizavimo.

Nors Lietuva neturi galimybių pati viena vystyti modernios sunkiosios karinės technikos gamybą, tačiau Lietuva turi aukštą intelektinį potencialą, kuriuo galėtų reikšmingai prisidėti kuriant elektroninius, optoelektroninius įrenginius, informacinių technologijų priemones, galinčius

neutralizuoti potencialaus agresoriaus valdymo sistemas, dronus. **Gynybinės pramonės stiprinimo kryptis** turi tapti prioritetine, ypač kibernetinio saugumo srityje.

Užsienio politika

Lietuvai labai svarbi išmintinga, aktyvi užsienio politika, atspindinti valstybės ekonominius arba nacionaliniam saugumui svarbius interesus, reprezentuojant valstybę, ginant jos interesus, pritraukiant investicijas.

Globalių iššūkių akivaizdoje pasisakome už vieningą ir stiprią ES – tai liberalios demokratijos ir nacionalinių Lietuvos interesų užtikrinimo garantas. Šiuo metu ES išbandoma dešimtmečiais kurtų vertybių ir principų tvirtumas bei tvarumas. Būtina ieškoti šalių interesų balanso, glaudesnio bendrumo migracijos reguliavimo, sveikatos apsaugos, finansinės pagalbos ir gynybos srityse, užtikrinant ES piliečių saugumą ir sveikatą, minimalias pajamas, socialinę integralumą, Europos Sąjungos išorės sienų saugumą.

Gerai santykiai su draugiškai nusiteikusiais kaimynais didina šalies saugumą, suteikia galimybę pristatyti savo idėjas bei vertybines nuostatas, padeda įtvirtinti ir stiprinti Lietuvos Nepriklausomybę. Pasisakome už ilgalaikės strateginės partnerystės puoselėjimą su kaimyninėmis demokratinėmis šalimis. Remiame glaudžią partnerystę su šalimis, patiriančiomis Lietuvai labai gerai suprantamus geopolitinius iššūkius. Remiame Europos Sąjungos plėtros procesus.

Efektyvi ekonominė diplomatija, pagalba atveriant ir plečiant eksporto rinkas suteikia didesnę saugumo jausmą Lietuvos verslui. Stiprinsime ekonominę Lietuvos atstovavimą diplomatinėse šalies atstovybėse.

Viešasis saugumas

Nesaugumo savo šalyje jausmo kūrimas ir kurstymas yra vienas iš potencialaus agresoriaus tikslų. Todėl ypatingai svarbus yra ir vidaus saugumas.

Laisvė ir Teisingumas yra už visų lygybę prieš įstatymus. Tik valdžios institucijų pagarba savo šalies piliečiams gali užtikrinti piliečių pagarbą savo šalies valdžiai, o tai yra viena iš vidinio piliečių saugumo sąlygų.

Susiklausiusi, pasitikinti savo valstybe ir jos valdžia visuomenė pati savaime yra esminė atgrasa potencialiam agresoriui. **Laisvė ir Teisingumas** dės visas pastangas likviduoti egzistuojantį ir vis didėjantį piliečių ir valdžios susipriešinimą.

Teisingumo sistemos branduolį sudaro teisminė valdžia, veikianti per išskirtinai atsakingas funkcijas vykdančius teisėjus. Tačiau į teisingumo sistemą įeina ir kitų sričių teisininkai, kurių indėlis taip pat yra labai svarbus. Todėl siekiant efektyvaus teisingumo vykdymo, mes kalbame ir siūlome teisingumo sistemoje kylančias problemas spręsti kompleksiskai. Teisėjo padėjėjo statusas ir funkcijos turi būti reglamentuoti Lietuvos Respublikos teismų įstatyme, o jo darbo užmokesčio klausimas – Lietuvos Respublikos teisėjų darbo užmokesčio apmokėjimo įstatyme. Valstybė turi imtis priemonių, kad teisėjų padėjėjų darbo užmokesčio dydis siektų ne mažiau kaip 60 procentų teisėjo atlyginimo.

Visuomenėje turi įsivyrėti atsakomybės už padarytą nusikaltimą ar nusižengimą neišvengiamumo principas. Lietuvoje per daug kriminalizuotų veikų, lyginant su kitomis valstybėmis, todėl ir kalinių Europos Sąjungoje turime santykinai daugiausiai. Reikia revizuoti Administracinių nusižengimų kodeksą ir Baudžiamąjį kodeksą, palyginti panašias veikas ir jas dekriminalizuoti arba priešingai.

Drastiški globalios politikos pasikeitimai kelia visiškai naujus iššūkius visuomenei ir valstybei. Nelegalios migracijos užkardymas ir karo pabėgėlių priėmimas bei integracija išskėlė savivaldybių ir valstybės statutinių organizacijų bendradarbiavimo svarbą, suderintų veiksmų būtinumą, papildomų finansavimo šaltinių užtikrinimo klausimus. Pasirengimas kitokiai nei įprasta migracinei politikai yra vienas iš šiandienos politikos iššūkių.

Didinant viešąjį saugumą ir kartu stiprinant krašto gynybą būtina dar labiau apsaugoti tą dalį Lietuvos valstybės sienos, kuri kartu yra ir išorinė Europos Sąjungos siena, ryžtingai kovojant su nelegalia migracija, kontrabanda, drauge užtikrinant judėjimo laisvę ir Šengeno susitarimą. Būtina siekti, kad Europos Sąjungos institucijos didintų Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūros (FRONTEX) įgaliojimus šioje srityje, ypač siekiant regioninio bendradarbiavimo. Pasienio ruožo stiprinimas įtvirtinimais, miškinimu, kitomis kompleksinėmis priemonėmis turi būti svarbus valstybės ir savivaldybių institucijų rūpestis.

Valstybė ir savivaldybės turi rasti efektyvių būdų bendradarbiauti tiek šiais klausimais, tiek ir kuriant bei plėtojant jau įprastas saugaus eismo saugios kaimynystės programas, derinant vietos bendruomenių ir policijos pastangas, bendrai kuriant saugumo atmosferą.

Valstybė ir savivaldybės turi bendradarbiauti kuriant krizių valdymo centrus savivaldybėse, plėtojant civilinės gynybos planus, planuojant galinčias įsitraukti pajėgas ir būtinus materialinius rezervus, įrengiant priedangos vietas. Mūsų valstybės piliečiai jau nuo pat mokyklos suolo turėtų būti rengiami kaip elgtis nenumatytose situacijose. Nors mokyklose šiuo metu ir yra sisteminio rengimo civilinės saugos klausimais programos, mokiniai turi gyvenimo įgūdžių programą, tačiau jau mokyklos suole turi būti supažindinama su praktiniais civilinės saugos planais ir veikimo priemonėmis.

Teisėsaugos institucijų veikimas turi būti nukreiptas kompleksiskam piliečių, jų turto, teisėto veikimo saugumui užtikrinimui, efektyviai neatidėliotinai pagalbai. Teisėsaugos institucijos turi gauti būtiną jų funkcijoms atlikti finansavimą, turėti galimybę įsigyti moderniausių techniką, aprūpinti pareigūnus visoms būtinomis priemonėmis, užtikrinti pareigūnų socialines garantijas. Būtina užbaigti bausmių vykdymo sistemos pertvarką, ryžtingiau diegti probacijos, pusiaukelės namų priemonės. Būtina dėti visas pastangas didinant motyvaciją rinktis policininko ar kitos viešojo saugumo funkcijas atliekančių pareigūnų profesijas.

Visuomenės saugumo jausmą stiprina žinojimas, jog valstybė yra iš tikrųjų gerai pasiruošusi krizinėms situacijoms. Todėl pabrėždami būtinumą pasiruošti būsimoms galimoms krizėms ir nepaprastosios situacijoms, efektyviam valstybės ir savivaldybių veiksmų koordinavimui, įsteigsime nuolat veikiančią Nacionalinę krizių valdymo centrą, užtikrinančią monitoringą, koordinavimą ir visų žinybų ir piliečių sisteminį pasiruošimą galimoms būsimoms lokalioms ir globalioms krizėms.

Saugumo jausmą stiprina ir pasitikėjimas efektyviu valstybės valdymu. Padarysime valstybės tarnybą konkurencingą, efektyvią, atsakingą visuomenei, didindami jos profesionalumą, diegdami patrauklias motyvacijos sistemas. Profesionalai, motyvuota valstybės tarnyba būtų atsvara valstybės

ir savivaldybių institucijas aplimpančioms tariamų ekspertų ir konsultantų įstaigoms ir grupėms, dažniausiai steigiamoms ir samdomoms vien taip vadinamam lėšų „įsisavinimui“.

Laisvė ir Teisingumas principinė nuostata – pilietis savo šalyje jaučiasi saugus.

Padarykime tai dėl Lietuvos!

Už Lietuvą be baimės!